

दक्षिण आफ्रिकेत भारतीय विज्ञानप्रसारक

नीला शर्मा

अशोक रूपनेर या तरुण विज्ञानप्रसारकाने दक्षिण आफ्रिकेतील 'जागतिक विज्ञान उत्सवा'त सलग दुसऱ्या वर्षी भारतीय तिरंगा फडकावला आहे. अरविंद गुप्ता यांच्याकडून शिकलेली कचऱ्यातून वैज्ञानिक खेळणीनिर्मितीची विद्या आत्मसात करून ती तेथे हजारो विद्यार्थ्यांना त्यांनी शिकविली.

रूपनेर म्हणाले, "पुण्यातील 'आयुका' या संस्थेच्या विज्ञानप्रसारासाठीच्या विभागात मी काम करतो. विशेषतः शालेय विद्यार्थी व शिक्षकांसाठी कचऱ्यातून वैज्ञानिक खेळणी तयार करायच्या कार्यशाळा आम्ही घेत असतो. विभागप्रमुख अरविंद गुप्ता यांना चार वर्षांपूर्वी दक्षिण आफ्रिकेतील आयटेम्बा लॅबोरेटरी निमंत्रित करण्यात आले होते. तेथील ग्रॅहम्स टाऊन या शिक्षणनगरीत दर वर्षी विज्ञानोत्सव आयोजित करण्यात येतो. गेली बारा वर्षे भरवला जाणारा हा उत्सव सात दिवस चालतो."

गुप्ता यांनी तेथे विज्ञान खेळणीनिर्मितीची प्रात्यक्षिके व कार्यशाळा घेतल्यावर तेथून गेल्या वर्षी पुन्हा निमंत्रण आले, तेव्हा रूपनेर यांना पाठवण्यात आले. त्यांच्या यशस्वी कामगिरीनंतर या वर्षीही त्यांनाच पाठवण्याचा निर्णय गुप्ता यांनी घेतला. या उत्सवात सहभागी होणाऱ्या सुमारे वीस देशांचे राष्ट्रध्वज उत्सवाच्या काळात फडकवले जातात. भारतीय पातळीवर रूपनेर हे एकटेच प्रतिनिधी असल्याने त्यांच्यासाठी तिरंगा फडकत होता.

दक्षिण आफ्रिकेतील विज्ञान उत्सवात अशोक रूपनेर यांच्या मार्गदर्शनाखाली विज्ञान खेळणी निर्मितीत रमलेले विद्यार्थी.

ते पाहून भरून आले, असे त्यांनी सांगितले.

ते म्हणाले, "सात दिवसांमध्ये साधारणपणे सहाशे कार्यक्रम होतात. दिवसाला सरासरी १५ ते १०० कार्यक्रम चाललेले असतात. यंदाच्या उत्सवाला ७२ हजार प्रेक्षकांनी भेट दिली. त्यापैकी सुमारे ८० टक्के संख्या विद्यार्थ्यांची होती. भारतीय विज्ञानप्रसारकाने कचऱ्यापासून बनविलेल्या खेळण्यांनी सर्वांचे लक्ष वेधून घेतले. त्याचा परिणाम म्हणून 'सर्वाधिक कल्पक' हे

पारितोषिक गेल्या वर्षीप्रमाणेच यंदाही मिळाले. योगायोग म्हणजे गुप्तांना ते आधीच मिळाल्याने एकूण तीन वेळा हे पारितोषिक भारताने पटकावले, असे म्हणवे लागेल."

केंब्रिज विद्यापीठातील तरुण वैज्ञानिकांच्या संघाने उत्साहाने भारतीय प्रयोग जाणून घेतले. 'न्योड्स' विद्यापीठातील 'वृत्तपत्र व संज्ञापन' शाखेच्या विद्यार्थ्यांनी रूपनेर यांच्या कार्यशाळेवर आधारित एक फिल्म तयार करून ती दक्षिण आफ्रिकेतील शाळांमधून दाखवायला

सुरवात केली आहे.

रूपनेर यांनी सांगितले, की तेथील काही शाळांमध्येही मला मुद्दाम बोलावण्यात आले. तेथील विद्यार्थी व शिक्षकांना मी खेळणी शिकवली. कृतीतून शिक्षण या पद्धतीचा आपल्यासारखाच तैथेही अभाव असल्याने विद्यार्थी जणू या प्रयोगांवर तुटून पडायचे. प्रसंगी जेवणाच्या सुटीतही तेथून न हलता नवे प्रयोग शिकवायचा आग्रह घरायचे. संपर्क : २५६०४६०२